

N:o 56.

Af herrar **J. J. Byström** och **K. G. Karlsson** i Göteborg,
*om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagstadgad
stängningstid för handelsbutiker m. m.*

Vid fjolårets riksdag väckte vi motioner om lagstadgad stängningstid för handelsbutiker. Öfver de förslag, vi då framställde, afgaf lagutskottet ett så lydande utlåtande:

»Ifrågavarande motioner, som hafva till syfte att tillförsäkra dem, som arbeta inom minuthandelsyrket, mera tid, än efter nu rådande förhållanden i allmänhet medgifves, till hvila och sysselsättningar utom yrket, äro enligt utskottets åsikt förtjänta af allvarligt beaktande. Såsom motionärerna på ett belysande sätt framhållit, medför det nuvarande tillståndet i fråga om tiden för öppenhållande af minuthandelsbutiker afsevärda olägenheter för den därvid använda personal, icke blott beträffande hvilotiden, utan jämväl i afseende å tillfälle för ifrågavarande personer att förskaffa sig intellektuell utbildning eller sådan förströelse, som tjänar att befordra deras allmänna välbefinnande så i andligt som kroppsligt hänseende. I detta afseende intaga arbetarne inom minuthandelsyrket onekligen en vida sämre ställning än den, som står arbetarne inom de flesta andra yrken till buds. I likhet med motionärerna anser utskottet därför af behovet påkalladt, att åtgärder vidtagas för åvägabringande af ett bättre sakernas tillstånd. I detta afseende framställer sig såsom den närmast liggande utvägen, att ett tillfredsställande ordnande af handelsbutikers öppenhållande skulle kunna åvägabringas genom frivillig samman-

slutning af dem, som af saken närmast beröras. Detta vore obestriddigen ett väsentligt mera tilltalande sätt för frågans lösning än statsmakternas inskridande. Emellertid torde, enligt hvad erfarenheten visat, denna utväg ej kunna föra till målet.

Såsom motionärerna framhållit, hafva sedan ganska lång tid tillbaka försök i angifven riktning anställts på ett flertal orter inom landet, men dessa synas ofta hafva strandat på motvilja från några få handelsidkares sida att foga sig efter flertalets önskningsar. Att förhållandena härutinnan skulle under framtiden ställa sig gynnsammare, lär ej heller vara att förvänta; snarare torde den för hvarje dag alltmera uppdrifna konkurrensen lägga ytterligare hinder för ifrågavarande syftes vinnande på frivillighetens väg. Vid sådant förhållande anser utskottet statens mellankomst vara både nödig och nyttig. Från redan gällande lagstiftning kan ock hämtas bevis för lämpligheten i vissa fall af lagbestämmelser rörande användande af den personliga arbetskraften. Utskottet vill i detta afseende erinra om lagstiftningen angående minderåriges och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke; och en beaktansvärd omständighet vid bedömande af nu föreliggande fråga torde vara, att af de personer, som den af motionärerna åsyftade lagstiftningen skulle komma till godo, ett icke så ringa antal utgöres af just minderåriga och kvinnor. Att det arbete, som åligger de i handelsbutiker anställda personer, om än till sin natur ej jämförligt med arbete i industriellt yrke, dock är så beskaffadt, att en oskäligt lång arbetstid kan särskildt för minderåriga och kvinnor medföra menliga påföljder, lär ej kunna förnekas. I detta sammanhang kan ock erinras om lagens allmänna förbud för utförande af arbete å sön- och helgdag. Detta stadgande hvilat väl ursprungligen på religiös grund, men är ock påkalladt af statens intresse att bereda samhällsmedlemmarne erforderlig hvila från arbetet. Då sålunda staten med fog helt allmänt föreskrifver, att arbetet skall hvila åtminstone under en dag af veckan, kan man också med skäl göra gällande, att staten i det allmännas intresse äfven kan och bör för vissa fall meddela föreskrifter om bestämd hvilotid under de särskilda dagarna i veckan, då detta inom något yrke visat sig omöjligt att på annan väg ernå. För bedömande af frågan om det berättigade i lagstiftarens ingripande i dessa förhållanden torde ock böra framhållas, att, i samma mån som det ekonomiska lifvet allt rikare utvecklas, i samma mån visar ock den därigenom stegrade konkurrensen benägenhet att uppdrifva arbetstiden utöfver hvad som kan anses skäligt; och då staten efter hand lämnat konkurrensen allt friare spelrum, kan

man också med fog fråga sig, om det icke tillkommer staten att träda emellan i syfte att minska de med konkurrensens frigifvande förbundna olägenheterna.

Ett ytterligare skäl för den ifrågasatta lagstiftningen ligger efter utskottets åsikt däri, att, såvidt kunnat inhämtas, bland såväl arbetsgifvare som arbetstagare inom minuthandelsyrket det långt öfvervägande flertalet hyser en allvarlig önskan om lagbestämmelser i det af motionärerna angifna syfte. Denna omständighet ådagalägger, att den föreslagna lagstiftningen endast för ett fåtal handelsidkare skulle innebära något ingrepp i deras personliga frihet att utsträcka arbetstiden efter eget behag och att snarare det nuvarande tillståndet, hvarigenom ett fåtal handelsidkare emot flertalets önskan kan omöjliggöra arbetstidens normala begränsning, medför inskränkning af flertalets frihet att disponera arbetstiden på sätt skäligt anses.

Hvad angår möjliga olägenheter af den föreslagna tidsbegränsningen tillåter sig utskottet framhålla, att, äfven om en sådan förändring icke i det stora hela sedt skulle för butikägarne med afseende å minskade omkostnader medföra den vinst, som motionärerna tänkt, det å andra sidan tämligen säkert kan antagas, att de butikägare, som hittills ställt sig afvoga mot förslaget om bestämd stängningstid, icke skulle drabbas af förlust, om sådan genom lag infördes. I många fall lärer väl också deras vägran berott mindre på fruktan för dylik förlust än önskan att genom senare stängningstid än öfriga handlande bereda sig ökad vinst.

Från synpunkten af deras intresse, som hafva anställning såsom biträden eller arbetare i minuthandelsbutiker, kan en begränsning af arbetstiden ej antagas medföra annat än fördelar, då ju denna begränsning ej föranleder någon minskning af den vinst, handelsidkarne under nuvarande förhållanden kunna påräkna af sin rörelse, och således det ej behöfver befaras, att åtgärden skulle förorsaka någon nedsättning i biträdenas och arbetarnes löneförmåner. Ej heller från allmänhetens sida kunna, såvidt utskottet kan finna, några befogade erinringar göras emot den ifrågasatta lagstiftningen, om densamma blott anordnas så, att behörig hänsyn tages till olika förhållanden i ena eller andra afseendet å olika orter.

Såsom motionerna omförmåla, finnes lagstiftning af den art, som nu ifrågasättes, införd såväl i Tyskland som i Norge. Tyska lagen påbjuder en ovillkorlig stängningstid för alla butiker, utom för särskildt uppräknade fall, samt lämnar dessutom åt de särskilda kommunerna att under vissa förutsättningar bestämma om ytterligare inskränkning af den tid butikerna

sålunda få hållas öppna. Lagen gör också i vissa afseenden skillnad mellan samhällen med större och mindre folkmängd. Norska lagen åter öfverlämnar helt och hållet åt kommunerna själfva att afgöra frågan om införande af viss stängningstid för handelsbutiker. Att denna fråga har sitt hufvudsakligaste intresse för de större stadssamhällena, där den alltjämt växande konkurrensen uppdrifver arbetstiden, synes utskottet uppenbart. Att emellertid af sådan anledning lagstifta uteslutande för dessa samhällen eller öfver hufvud taget vid en lagstiftning af ifrågavarande slag göra åtskillnad på städer och landsbygd vore enligt utskottets åsikt ej lämpligt, äfven om för landsbygden denna fråga i allmänhet torde vara af mindre betydelse. Å andra sidan kan utskottet icke förorda en lagstiftning, som föreskrefve viss bestämd stängningstid för alla handelsbutiker öfver hela landet. En sådan lagbestämmelse skulle nödvändiggöra en mångfald undantagsbestämmelser, hvilket också den tyska lagen tydligen visar.

Då emellertid behovet af viss stängningstid uppenbarligen är olika för olika orter samt äfven på en och samma plats olika behof i detta hänseende torde förefinnas särskildt beträffande olika slag af handelsbutiker äfvensom i fråga om olika tider på året eller särskilda dagar under en månad eller vecka, synes det utskottet lämpligare, att, såsom i Norge, genom lag bestämdes, att på orter, där behovet af en bestämd stängningstid för handelsbutiker särskildt gjorde sig gällande, sådan kunde åvägbringas genom de kommunala myndigheternas försorg. Lagen skulle sålunda i hufvudsak endast innehålla de allmänna förutsättningar, under hvilka en dylik stängningstid för viss ort antingen i fråga om alla eller blott vissa slag af handelsbutiker skulle kunna komma till stånd. Åt de kommunala myndigheterna skulle däremot öfverlämnas att meddela de särskilda föreskrifter, som för hvarje fall kunde erfordras. Såsom förutsättning för att en dylik beslutanderätt skall tillkomma de kommunala myndigheterna nämner norska lagen, att icke en tredjedel af de bofasta handlandena, hvilkas handelsrörelse skulle beröras af beslutet, på förhand förklarar sig vara emot viss stängningstid. I öfverensstämmelse härmed kan ock tänkas, att lagen bestämde, att, om en viss procent af de bofasta handlandena gjorde ansökan om införande af viss stängningstid, sådant icke kunde vägras. Emellertid torde väl frågan om under hvilka förutsättningar det skulle tillkomma kommunala myndigheter att besluta i hithörande delar, lämpligen böra öfverlätas till en kommande utredning i ämnet.

För att en lagstiftning angående bestämd stängningstid för handelsbutiker skall blifva fullt effektiv, torde också vara nödvändigt, att närmare bestämmelser i sammanhang därmed meddelas om gatuhandeln under den tid butikerna skola hållas stängda.

På grund af det anförda får utskottet hemställa, att Riksdagen i anledning af förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande, huruvida och på hvilka villkor kommun må berättigas att bestämma viss tid, under hvilken inom kommunen belägna handelsbutiker skola hållas stängda, samt för Riksdagen framlägga det förslag till lagbestämmelser, hvartill utredningen kan gifva anledning, äfvensom i sammanhang därmed förslag till erforderliga ändringar i gällande lagstiftning rörande gatuhandeln.»

Vid behandlingen af detta ärende i kamrarnes bifölls lagutskottets förslag af Andra Kammaren. I Första Kammaren blef det däremot afslaget. Men af de elfva talare, som i Första Kammaren yttrade sig i denna fråga, tillstyrktes lagutskottets förslag af herrar A. G. Törner, P. E. Fahlbeck, S. J. Sandqvist, Ph. Leman, Axel G. Andersson, A. P. von Möller, S. Wieselgren och G. A. Ekdahl. Vid voteringen framgick, att denna fråga hade ej små sympatier för sig äfven i denna kammare.

De skäl, som vi i fjol anförde till stöd för våra yrkanden om lagstadgad stängningstid för handelsbutiker, anse vi vara alltfort gällande. Och utan att nu upprepa dessa skäl, anhålla vi att få hänvisa till hvad vi yttrat i våra motioner n:is 4 och 25 vid 1904 års riksdag.

Under det år, som gått, sedan denna fråga först väcktes på tal i Riksdagen, har såväl bland handlande och principaler som bland handelsbiträden en liflig verksamhet pågått för att, hvad på dem ankommer, söka föra saken framåt. Det synes ock vara en fråga, som i stort sedt både vederbörande arbetsgifvare och vederbörande arbetare äro eniga om, och från den stora allmänheten har icke hörts en enda röst om att den skulle hafva något emot, att lagstadgad butikstängningstid infördes i vårt land.

På grund af vissa farhågor, som under debatten i Första Kammaren uttalades rörande denna fråga, må här betonas, att framförandet af detta spörsmål i hufvudsak varit arbetsgifvarnes eller handlandenas eget verk.

I april 1904 utsände styrelsen för Stockholms specerihandlareförening ett cirkulär till handelsföreningarna i landets olika delar för att ånyo höra deras ställning till den föreliggande frågan. Därur anför vi följande:

»Inom Sveriges köpmanskår och bland de inom handelsyrket anställde biträden har under de senaste åren pågått en liflig rörelse för begränsning af tiden för öppethållande af salubodar å söckendagar.

Redan vid Sveriges Allmänna Handelsförenings årsmöte år 1890 var frågan föremål för behandling. Ånyo var den uppe på handelsförenings årsmöte år 1900. I början af år 1903 gjordes af Göteborgs Minuthandelsförening ett uttalande, däri såsom önskemål framhölls, att genom lag måtte framställas, det alla försäljningslokaler skola vara stängda senast kl. 9 på aftonen och icke må öppnas tidigare än kl. 5 på morgonen samt all försäljning af varor utomhus måtte förbjudas under den tid försäljningslokalerna skola vara stängda. Vid sammanträde med Stockholms Specerihandlareförening i mars 1903 beslöt densamma biträda Göteborgs Minuthandelsförenings uttalande i frågan, dock med uttalandet af önskvärdheten, att stängningstiden bestämmes från kl. 8 på aftonen till kl. 6 på morgonen. De exempel, som sålunda gifvits från landets båda största städer, hafva vunnit efterföljd äfven på andra orter. Så beslöt Karlstads Handelsförening å sammanträde den 1 maj 1903 uttala sin anslutning till Göteborgs Minuthandelsförenings förslag, och samma förenings motivering godkändes på möte med detaljhandlandena i Malmö med omnejd den 13 december 1903.

Med anledning af en från Luleå Köpmannaförening inkommen motion var frågan om lagstadgad stängningstid för salubodar jämväl föremål för en omfattande och liflig diskussion vid Sveriges Allmänna Handelsförenings årsmöte i augusti 1903, därvid mötets beslut innefattade ett uttalande för frågans lösning på lagstiftningens väg.

De skäl, som tala för ett fastställande af tiden för öppethållande af salubodar, ligga så i öppen dag och hafva under de sista åren så ofta och lifligt omdebatterats inom köpmännens krets, att det är nog att här endast i korthet anföra de viktigaste. Såväl principaler som biträden ha behof af tid för hvila och förströelse, hvarjämte tid bör beredas de gifva att egna sig åt hemmet och familjen. Därjämte gifves behof af tid för vidare utbildning. Särskildt gäller detta om biträden, hvilka ha behof af att för sitt yrke få jämväl teoretisk undervisning, hvilken icke kan beredas dem under det dagliga arbetet i saluboden. Vidare erinras, att, då den köpande allmänheten kan se sina behof till godo under annan tid än just under de tidiga morgontimmarna eller på kvällarne, det är slöseri med arbetskraft, att personer skola hållas bundna vid arbete utsträckt under längre tid än som är nödvändigt.

Det har invändts, att de förhållanden, om hvilka här är fråga, skulle låta reglera sig genom öfverenskommelse mellan köpmännen på de olika orterna. Huru falsk denna föreställning är, visar erfarenheten, som gifvit vid handen, att en enda eller några få enskilda köpmän på en ort, genom att icke gå in på eller genom att sätta sig öfver en öfverenskommelse om stängningstid, nödvändiggöra för sina kamrater inom yrket att, för bibehållande af kunderna, hålla öppet under samma tid som de.» — —

I detta cirkulär uppmanades föreningarna att insända sina utlåtanden till Stockholms specerihandlareföreningens sekreterare.

Ur det svar, som Göteborgs minuthandelsförening genom sin styrelse afgaf, återgifva vi följande:

»Som ju bekant är, har vår förening sedan flera år intresserat sig för butikstängningsfrågan och har under tiden nedlagt mycket arbete för densammas utredning. Resultatet däraf blef, att föreningen beslöt att söka åvägabringa lagstadgad stängningstid och gjorde fördenskull den 5 mars 1903 ett uttalande därom i en broschyr, som sedan spreds bland samtliga Riksdagens medlemmar. Af därtill utsedda kommitterade uppvaktades dessutom såväl civil- som finansministern samt ett antal riksdagsmän, hvilka så godt som utan undantag uttalade sin sympati för saken. Genom föreningens kommitterade vidtalades en af Göteborgs riksdagsmän att i Andra Kammaren väcka motion i ämnet. Då dessa föreningens åtgöranden vunnit stort bifall öfverallt i landet, och dess broschyr under debatten i Riksdagen af ett flertal riksdagsmän särskildt framhållits, anser styrelsen, att de ytterligare åtgärder, som af föreningen till äfventyrs komma att vidtagas, böra gå i samma riktning som föregående eller på samma väg som den förut inslagna.»

Till i början af januari månad detta år hade svar inkommit från 20 köpmannaföreningar, och hafva af dessa alla utom 3 innefattat anslutning i större eller mindre grad till specerihandlareföreningens framställning. Äfven har å särskilda listor uttalande för lagstadgad stängningstid gjorts af följande antal köpmän å landets olika platser, nämligen:

Arboga	22	köpmän
Enköping	49	»
Gäfle	159	»
Grängesberg	9	»
Jönköping	43	»
Karlskrona	128	»

Karlstad	47	köpmän
Kalmar	36	»
Karlshamn	17	»
Kopparberg med närmaste omnejd	21	»
Köping	30	»
Mariestad	12	»
Norrköping	271	»
Strömstad	17	»
Söderhamn	33	»
Sundsvall	63	»
Sollefteå	1	»
Trelleborg	20	»
Uppsala	28	»
Stockholm: Mat- och Diversehandlare ...	800	»
Specerihandlare	300	»
Järnkramhandlare	30	»
Manufakturhandlare	78	»
Lysoljehandlare	63	»

Utom denna talande statistik, som visar, att en stark opinion finnes inom landets köpmanskår för införande af lagföreskrifter om stängningstid för salubodar, må erinras därom, att Sveriges allmänna handelsförening vid årsmötet sommaren 1904 förnyade sitt förut gjorda uttalande till förmån för lagstadgad stängningstid för handelsbutiker, liksom också en mängd möten utanför handelsföreningarna gjort detsamma.

Att denna fråga föll vid fjolårets riksdag hafva vi trott bero därpå, att den var jämförelsevis ny, och man hade ej haft tillfälle eller tid att tillräckligt sätta sig in i densamma. I den förhoppning, att äfven Första Kammaren nu skall finna, att den verkligen har fog för sig, och att det bör vara klokt att tillmötesgå det kraf, som från landets handelskår gör sig mer och mer gällande, hafva vi nu åter vågat framföra frågan inför Riksdagen.

Det yrkande vi nu göra är detsamma, som lagutskottet gjorde år 1904.

På grund af hvad vi sålunda anfört, hemställa vi,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under öfver-

vägande, huruvida och på hvilka villkor kommun må berättigas att bestämma viss tid, under hvilken inom kommunen belägna handelsbutiker skola hållas stängda, samt för Riksdagen framlägga det förslag till lagbestämmelser, hvartill utredningen kan gifva anledning, äfvensom i sammanhang därmed förslag till erforderliga ändringar i gällande lagstiftning rörande gatuhandeln.

Stockholm den 26 jan. 1905.

J. Byström.

K. G. Karlsson.